

Pregledni rad
UDK 821.163.42-93 Stahuljak, V.
821.163.42-94 Stahuljak, V.
821.163.42-93 Gluščević, M.
821.163.42-94 Gluščević, M.
DOI 10.53577/oot.7.1.4
Primljeno: 30.3.2024.

Motivi djetinjstva u autobiografskoj prozi suvremenih hrvatskih književnica Maje Gluščević i Višnje Stahuljak

MAJA VERDONIK ^{1*}, MONIKA ŠTIGLIĆ GRANIĆ ²¹

¹ Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet, Sveučilišna avenija 6, 51000 Rijeka, Hrvatska
e-pošta: mverdonik@ufri.uniri.hr; <https://orcid.org/0000-0002-2677-5205>

² Dječji vrtić „Mali princ“, Meštrovićeva 24, 51000 Rijeka, Hrvatska
e-pošta: stiglic.monika@gmail.com

* KONTAKT AUTOR: mverdonik@ufri.uniri.hr

Sažetak U radu se književnoteorijskim pristupom analiziraju autobiografske proze *Odrastanje* (1995) Maje Gluščević i *Sjećanja* (1997) Višnje Stahuljak. Nakon prikaza teorijskih odrednica autobiografskoga diskursa u hrvatskoj dječjoj književnosti, ova književna djela interpretirana su polazeći od kriterija određivanja pripadnosti teksta dječjoj književnosti te su promatrana na tematskoj razini s obzirom na motive djetinjstva i njihov odnos prema motivima širega društvenoga konteksta. Uzimajući u obzir regionalni i lokalni identitet književnica, analizirani su i zavičajni motivi odabranih djela, odnosno njihova pojavnost u jeziku i prikazima govora.

Rezultati analize pokazuju širok raspon iskaznih mogućnosti autobiografskoga diskursa u hrvatskoj dječjoj književnosti. Utjecaj periodizacije stvaralaštva književnica očituje se u razini literarizacije pojedinoga književnoga djela koja, pritom, pripadaju tipu literarizirane autobiografije. Razloge za navedeno moguće je pronaći u zahtjevima dječje književnosti s obzirom na dob čitatelja iako namjena i izraz teksta te izbor motiva djetinjstva otvaraju mogućnost propitivanja granica dječje književnosti. Analiza odabranih književnih djela potvrđuje prožimanje privatnoga i javnoga prostora na tematskoj razini, pri čemu univerzalni motivi djetinjstva omogućuju poistovjećivanje čitatelja s tekстом, a motivi širega društvenog konteksta pridonose izgradnji specifičnoga konstrukta djetinjstva. Prisutnost zavičajnih motiva potvrđuje autobiografski karakter tekstova.

Ključne riječi: dječja književnost; autobiografski diskurs; literarizirana autobiografija; Maja Gluščević; Višnja Stahuljak

Motifs of Childhood in the Autobiographical Prose of Contemporary Croatian writers Maja Gluščević and Višnja Stahuljak

Abstract The article analyses the autobiographical prose texts *Growing Up (Odrastanje, 1995)* by Maja Gluščević and *Memories (Sjećanja, 1997)* by Višnja Stahuljak from the angle of literary theory. . After presenting the theoretical determinants of autobiographical discourse in Croatian children's literature, these literary works were interpreted on the basis of the criteria for determining whether the text belongs to children's literature, after which they were analysed on the thematic level with regard to the motifs of childhood and their relationship to the motifs of the wider social context. Taking into account the regional and local identity of the writers, the traditional regional motifs of the selected works were analysed, i.e. their appearance in the language and linguistic representations. The results of the analysis show a broad spectrum of expressive possibilities of autobiographical discourse in Croatian children's literature. The influence of the periodisation of the work of women writers can be seen in the degree of literarisation of individual literary works, which at the same time belong to the type of literary autobiography. The reasons for this lie in the requirements of children's literature in relation to the age of the reader, even if the aim and expression of the text and the choice of childhood motifs open up the possibility of questioning the boundaries of children's literature. The analysis of the selected literary works confirms the interpenetration of private and public space on a thematic level, with universal motifs of childhood enabling the reader to identify with the text, while motifs of the broader social context contribute to the construction of a specific construct of childhood. The presence of traditional regional motifs confirms the autobiographical character of the texts.

Key words: Children's Literature; autobiographical discourse; literary autobiography; Maja Gluščević; Višnja Stahuljak

1. Uvod

Termin *autobiografska proza* prema autorici Heleni Sablić Tomić (2002) nije moguće jednoznačno definirati zbog raznolikosti njegovih diskurzivnih obilježja¹. S obzirom na to, ovim je terminom obuhvaćen svaki tekst koji prikazuje određenu naraciju donoseći temu formiranja identiteta prikazom osobnoga života utemeljenoga na zbilji. Autobiografska proza s naracijom u prvomu licu najčešći je pripovjedni autobiografski model hrvatske dječje književnosti, a ponekad se javlja i kao zbirka kraćih prozних segmenata koji mogu, ali ne moraju, biti međusobno povezani. Uz navedeno, u hrvatskoj dječjoj književnosti, ovaj model karakterizira i događajna struktura diskursa koja se ostvaruje prisutnošću pripovjedača, likovima, prostorom i vremenom (Kos Lajtman, 2011).

Radom se na odabranim reprezentativnim primjerima književnih djela iz korpusa hrvatske dječje književnosti propituje prikazivanje djetinjstva u autobiografskoj pripovjednoj prozi suvremenih hrvatskih književnica Maje Gluščević² i Višnje Stahuljak³. Književnoteorijskom analizom obuhvaćene su autobiografske proze ovih autorica: *Odrastanje* Maje Gluščević (1995) i *Sjećanja* Višnje Stahuljak (1997), objavljene devedesetih godina dvadesetog stoljeća, u desetljeću u kojemu hrvatska književnost doživljava porast prisutnosti autobiografskoga diskursa (Kos Lajtman, 2011).

Cilj rada je analizom prisutnosti motiva djetinjstva utvrditi pripadnost ovih tekstova hrvatskoj dječjoj književnosti. Djela se interpretiraju na tematsko-motivskoj razini, kao jednom od kriterija za ispitivanje pripadnosti teksta dječjoj književnosti. S obzirom na regionalni i lokalni identitet književnica, analiziraju se i zavičajni motivi odabranih književnih djela.

-
- 1 Prema riječima Helene Sablić Tomić (2002) pripovjednu autobiografsku prozu čine: dnevnici, memoari, pisma i autobiografska proza u užemu smislu, a dominantne teme su djetinjstvo, odrastanje i problematiziranje društvene povijesti naglašavanjem personalnosti autora. Pri tome treba imati na umu da autorica Sablić Tomić promišlja primarno književna djela iz korpusa književnosti za odrasle te ujedno razlikuje i esejističko-refleksivnu skupinu koju čine eseji, kolumne i novinski članci.
 - 2 O Maji Gluščević vidjeti više na poveznici: *Gluščević, Maja*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Preuzeto s <https://www.enciklopedija.hr/clanak/gluscevic-maja> (30. 3. 2024.)
 - 3 O Višnji Stahuljak vidjeti više na poveznici: *Stahuljak, Višnja*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Preuzeto s <https://www.enciklopedija.hr/clanak/stahuljak-visnja> (30. 3. 2024.)

2. Tipovi autobiografskoga diskursa u hrvatskoj dječjoj pripovjednoj prozi

Na tragu sistematizacije Helene Sablić Tomić (2002) Andrijana Kos Lajtman (2011) definira šest modela autobiografske proze dječje književnosti: pripovjednu autobiografsku prozu koja se javlja u različitim pojavnim inačicama, dnevnik, memoare, pisma, refleksivno-esejistički model te hibridni model.

Suvremena autobiografska proza određuje se trima temeljnim kriterijima. To su: „kriterij sudjelovanja pripovjedača u radnji, kriterij odnosa autobiografskoga subjekta prema kategoriji vremena i kriterij modusa diskurzivnog oblikovanja” (Kos Lajtman, 2011, 78).

Sudjelovanje pripovjedača u radnji odnosi se na Lejeuneov autobiografski sporazum između autora i čitatelja⁴ u kojemu, uz relaciju autor – pripovjedač – lik, naslov teksta ima važnu ulogu (Sablić Tomić, 2002). Taj kriterij projicira pet tipova dječje autobiografske proze. Prvi je autobiografija u užemu smislu koja podrazumijeva identičnost autora, lika i pripovjedača. Drugi tip je pseudoautobiografija u kojoj su pripovjedač i lik identični, pripovijedanje se odvija u prvomu licu, ali autor nije identičan niti jednom od njih. Treći tip je moguća autobiografija koju karakterizira identičnost autora, pripovjedača i lika te pripovijedanje u prvomu licu, ali sadržaj ili forma diskursa ukazuju da je riječ o fikcijskome utemeljenju teksta. Četvrti tip je biografija u kojoj se ostvaruje identitet autora i pripovjedača, ali oni nisu identični liku. Peti tip je hibridni tip i uključuje sve one tekstove koje je teško definirati unutar ranije spomenutih kategorija jer bitno odudaraju od navedenoga (Kos Lajtman, 2011).

Kada je riječ o odnosu autobiografskoga subjekta⁵ prema kategoriji vremena, u kontekstu zbivanja, ali i pripovijedanja, Sablić Tomić (2002) ističe dva tipa autobiografske proze, koje Kos Lajtman (2011) primjenjuje na dječju književnost. Prvi je asocijativna autobiografija u kojoj se događa: „a-kronološko prisjećajuće pripovijedanje u kojemu je povod fragmentarnom samoprikazivanju osoba, predmet ili događaj, koji je bio značajan za autorov osobni život” (Sablić-Tomić, 2002, 24). Asocijativna autobiografija ostvaruje dinamiku vremena u svakomu fragmentu teksta zasebno. Tako izdvojene vremenske kategorije ne moraju se nužno uklopiti u

4 Prema Philippeu Lejeuneu (1999, 201–237) autobiografski tekst je svaki tekst koji udovoljava tzv. „autobiografskomu sporazumu”, odnosno koji ispunjava uvjet identifikacije pripovjedača, lika i autora u retrospektivnoj perspektivi pripovijedanja o osobnome životu i razvoju ličnosti (prema Sablić Tomić, 2002). Teorija autobiografskoga sporazuma postavila je temelj kriterija klasifikacije autobiografske proze prema sudjelovanju pripovjedača u radnji.

5 Razlog uporabe termina *subjekt djela*, umjesto pisac, proizlazi iz određenja autobiografije kao hibridnog žanra koji se javlja u raznim inačicama, stoga i u fiktivno-autobiografskom diskursu. Ovo stajalište zastupaju suvremeni teoretičari autobiografskoga diskursa koje u Hrvatskoj predstavljaju Mirna Velčić (1991), Andrea Zlatar (1998), Helena Sablić Tomić (2002) i Andrijana Kos Lajtman (2011).

cjelinu, premda to najčešće postižu linearnošću zbivanja, likovima ili temom. To je, prema Kos Lajtman (2011), česti tip diskursa hrvatske dječje književnosti. Drugi tip je kronološki omeđena autobiografija u kojoj je prikazano karakteristično vremensko razdoblje, značajno zbog nastanka egzistencijalne krize potaknute privatnim ili društvenim vanjskim uzrocima (Sablić Tomić, 2002). Kos Lajtman (2011) navedenoj sistematizaciji pridružuje hibridni tip koji odudara od navedenih kategorija.

Treći kriterij za određivanje tipologije autobiografske proze tipovi su diskursa. Prema ovom kriteriju, Sablić Tomić (2002) razlikuje četiri tipa proze. Prvi tip je polidiskurzivna autobiografija u kojoj nije ostvaren kontinuitet pripovijedanja zbog citiranja drugih medija ili primjene drugoga diskursa kao što je to, primjerice, dnevnički diskurs. Drugi i treći tip su literarizirana i parodirana autobiografija. U literariziranoj je autobiografiji, kao što sam naziv ističe, diskurs visoko literariziran, oblikovan na načine karakteristične za fikciju (Kos Lajtman, 2011; Sablić Tomić, 2002). Literariziranu autobiografiju dječje književnosti moguće je sistematizirati unutar kategorija narativno-stilski literarizirane autobiografije te literarizirane autobiografije u smislu fikcionalizacije pri čemu se glavna razlika očituje u tome što potonja ostvaruje dubinsku literarizaciju u samomu tekstu (Sablić Tomić, 2002). Parodirana autobiografija tek je hipotetički model hrvatske dječje književnosti, a posljednji tip – putopis rijetke je pojavnosti u hrvatskoj dječjoj književnosti (Kos Lajtman, 2011).

3. Kriteriji određivanja pripadnosti teksta dječjoj književnosti

Dječja književnost kompleksan je termin čije odrednice nisu u potpunosti definirane u hrvatskoj znanstvenoj zajednici (Zima, 2001). Zbog zajedničkih odrednica dječje književnosti i književnosti za odrasle, te činjenice da pojedina djela mogu čitati djeca, mladi i odrasli, neki autori dvoje u vezi s pitanjem je li dječja književnost zaista posebna cjelina nacionalne i svjetske književnosti (Hameršak i Zima, 2015). Milan Crnković (1966) definira dječju književnost kao posebnu cjelinu nacionalnih i svjetske književnosti, koja je prema kriterijima tematike, norme, stila i forme namijenjena čitateljima dječje dobi, čak i kada namjena nije ostvarena svjesno od strane pisca (prema Hranjec, 2006). Pri tome se u definiranju čitatelja dječje dobi nadilaze moguće kulturne, društvene, povijesne i druge razlike (Kos Lajtman, 2011), a sve odrednice književnosti kao umjetnosti riječi vrijede i za dječju književnost (Crnković i Težak, 2002). Većina kritičara i teoretičara slaže se da dječjoj književnosti pripadaju tekstovi koje su djeca kao čitatelji prihvatila neovisno o namjeni književnika kao i tekstovi čiji je diskurs primjeren razvojnim specifičnostima djeteta u službi primatelja umjetnosti. Dječja se književnost javlja u različitim oblicima tekstova: granice njezine

forme i vrsta nisu jasno određene (Kos Lajtman, 2011) pa se utvrđivanje pripadnosti teksta u konačnici svodi na zadovoljavanje očekivanja i krajnji doživljaj čitatelja (Jauss, 1967, prema Hranjec, 2006). Neovisno o autorovu ili autoričinu poznavanju specifičnih razvojnih karakteristika djece pojedine dobi u svim domenama razvoja, jasno je da se dijete kao primatelj književnosti bitno razlikuje od odraslologa čitatelja. S obzirom na to da je vremensku granicu djetinjstva često nezahvalno odrediti, naročito u odnosu na granicu mladenaštva, čest je slučaj da se određeno književno djelo pojavljuje u obama korpusima (Kos Lajtman, 2011). Riječ je o terminima koji ne ovise isključivo o psihologiji i poznavanju razvojnih karakteristika dobi, već su podložni i društveno-kulturnom kontekstu (Meek, 2004, prema Kos Lajtman, 2011). Pritom se, kada je riječ o pripadnosti književnoga djela dječjoj književnosti, polazi od pretpostavke prema kojoj: „postoji srodnost u koncepciji djetinjstva, kao i srodnost u odnosu između djeteta i knjige, koja nadilazi različitosti kultura i jezika” (Hunt, 2004, 18, prema Kos Lajtman, 2011, 43). U skladu s navedenim, književni tekst namijenjen djetetu treba poštovati specifičnosti djetetovog razvoja u nizu kriterija kao što su: način oblikovanja teksta, izričaja, odabira i prikaza teme, oblikovanja fabule, izbora likova i stila (Crnković i Težak, 2002). Kako bi izričajem i prikazom teme djelo pripadalo dječjoj književnosti, nužno je da to djelo karakteriziraju: „jednostavnost, čistoća svjetonazora, interakcija s dječjom igrom, sklonost humorističnoj prezentaciji (usp. Hranjec, 2000), kao i ocrtavanje totaliteta djetinjstva” (Kos Lajtman, 2011, 49). Izraz i stil tekstova hrvatske dječje književnosti djelomično su podudarni sa stilskim mijenama i modelima hrvatske književnosti namijenjene odraslima, a posebnosti su dječje književnosti: „verbalna (jezična) igra, zaigranost, ironizacija, žanrovska neodređenost, parodija klasične književnosti, hiperboličnost, citatnost, trivijalizacija, pripovijedanje izvan i pokraj autora, sinkronijske sveze s masovnom kulturom i razaranje jezika (neknjiževne tvorbe)” (Hranjec, 2006, 16).

Dječju proznu književnost karakteriziraju i čvrsto fiksirani likovi. Središte priče je dječji lik, eventualno ravnopravan odraslima u kreiranju fabule. Posljedično dominaciji motiva prijateljstva, česti su kolektivni likovi. U dječjoj književnosti česti su fantastični likovi, no kako autobiografski diskurs polazi od realne zbilje, ovi se likovi javljaju isključivo u funkciji introspekcije autobiografskoga subjekta. Snažna unutarnja karakterizacija protagonista važna je karakteristika dječje književnosti (Hranjec, 2006). U autobiografskomu diskursu djetinjstva ta će karakterizacija biti neizbježna, a zbog slojevitosti prikazane osobnosti i posebno uvjerljiva (Kos Lajtman, 2011).

Zaključno glede pripadnosti teksta korpusu dječje književnosti valja istaknuti i pitanje odgojne funkcije. Dok temeljima hrvatske dječje književnosti dominira snažna pedagogizacija, njezine formalne početke obilježava donošenje pouke likom

i fabulom djela. Moderna književna djela okreću se postizanju sklada između stilske igre i pouke ili postizanju sklada angažiranošću književnosti otvaranjem tabuiziranih tema (Hranjec, 2006). Pritom se i dalje priznaje važna uloga odgojne funkcije dječje književnosti, ne smatrajući ju nadređenom ostalim funkcijama (Kos Lajtman, 2011).

4. Teme i motivi autobiografskoga diskursa u hrvatskoj dječjoj pripovjednoj prozi

Autobiografski diskurs ima funkciju projekcije stvarnosti iako to nikada neće biti u potpunosti moguće kako zbog subjektivnosti razmišljanja tako i zbog relativnosti sjećanja ljudi (Sablić Tomić, 2002). Međutim, kako bi književnik ili književnica projicirali stvarnost, nužno je da u književnomu djelu prikazuju temu povezanu s osobnim životom (Hranjec, 2006). Najčešća tema dječje književnosti je djetinjstvo izgrađeno na motivima koji se uz njega vežu. Ono u autobiografskom diskursu preuzima zasebnu funkciju u (re)konstrukciji osobnosti (Kos Lajtman, 2011). Dvadeseto stoljeće u hrvatsku dječju književnost unosi pojavu: „dječjih tema upravo zato što se rađaju u dječjoj svakodnevicu (...), koja se počesto gradi na autobiografskoj podlozi” (Hranjec, 2006, 9) te se književnik najlakše povezuje s dječjim čitateljem ako se i sam misaono vrati u vlastito djetinjstvo (Hranjec, 2006).

Moguće je razlikovati šest kategorija tema hrvatske dječje proze, povezanih s književnim izrazom, pri čemu je u kontekstu autobiografskoga diskursa najznačajnija kategorija tema preuzetih iz stvarnosti (Hranjec, 2008). S obzirom na to da je stvarnost povezana sa svakodnevicom, riječ je o temama izgrađenim motivima obitelji i igre, motivima iz školskoga okruženja, motivima dječjih prijateljstava itd. Andrijana Kos Lajtman ovu skupinu motiva naziva *spacemom doma*, referirajući se na svakodnevne situacije i odnose unutar obitelji (Kos Lajtman, 2011, 100). Postoji nekoliko vrsta obiteljskih odnosa koji se javljaju u dječjoj prozi, a koji se manifestiraju čvrstom strukturiranom, homogenom, socijalno-staleškom, luckastom, krnjom, razorenom, supstitucijskom i urbanom formalnom obitelji te obitelji u humorno-fantazijskomu svijetu. Uz motive obiteljskoga doma, najčešći motivi dječje autobiografske proze su školski motivi koji uključuju i prijateljstva i prve ljubavi, a javljaju se neovisno o kontekstu nastanka djela i tematiziranoga vremena (Hranjec, 2009; Kos Lajtman, 2011).

Iako su navedeni motivi djetinjstva uvijek prisutni u autobiografskomu diskursu djetinjstva, oni nisu uvijek prikazani na isti način. Primjerice, posljedično neknjiževnim zbivanjima ovih prostora, univerzalni motivi djetinjstva često se isprepliću s motivima rata, ali ostaju temeljima prikaza (Kos Lajtman, 2011). Uzme li se u obzir činjenica da autobiografski diskurs dječje književnosti dominantno polazi od zbilje,

to podrazumijeva i pojavnost tema širega društvenog konteksta koje nisu uvijek namijenjene dječjem čitatelju. Takve teme su podložne ranijim individualnim iskustvima i spoznajama čitatelja, ali ih brojni pisci ipak dotiču, primjerice, u dnevnicima i hibridnim modelima. U proznim djelima autobiografskoga diskursa, teme širega društvenog konteksta uvijek su povezane s identitetom autobiografskoga subjekta. Svaki pojedinac sudjeluje u nizu identiteta od kojih su neki kolektivni pa se prikazom širih društvenih tema lakše postiže odnos čitatelja i pisca (Kos Lajtman, 2011).

5. Motivi djetinjstva u autobiografskim prozama *Odrastanje* (1995) Maje Gluščević i *Sjećanja* (1997) Višnje Stahuljak

5.1 Maja Gluščević: *Odrastanje* (1995)

Maja Gluščević, u hrvatskoj dječjoj književnosti najpoznatija po animalističkoj prozi za djecu i mlade, piše autobiografsku prozu *Odrastanje* (1995), autobiografiju u užemu smislu, u šezdeset i trećoj godini života. Autobiografskim diskursom književnica se prisjeća situacija, prostora, stvari i ljudi koji su postali formativni trenutci njezina djetinjstva. Veliki vremenski odmak između djetinjstva i trenutaka prisjećanja omogućuje naknadnu zrelost pripovjedača djela, koja se očituje u razumijevanju vlastitih, ali i tuđih iskustava, čime Maja Gluščević dokazuje da su životna iskustva zapravo pojedinačne (re)interpretacije.

Motivi djetinjstva Maje Gluščević dominantno su povezani s obitelji i domom. Posljedično slici koju protagonistica ima o sebi, ona se suzdržava od interakcije s drugom djecom, opredjeljuje se za sigurnost obiteljskoga okruženja te gradi svoj identitet u okruženju odraslih.

Majina obitelj je homogena (Hranjec, 2009), a odnosi su ravnopravni i obostrani: „Danas mislim s nježnošću na svoju baku. Znam da se i ona sirotica osjećala osamljenom bez mene” (Gluščević, 1995, 10).

Utjecaj na formiranja identiteta autobiografskoga subjekta ne ostvaruju samo članovi nuklearne obitelji, već taj utjecaj vrše i članovi proširene obitelji, na što se Maja Gluščević u ulozi pripovjedača i referira. Prilikom promišljanja vlastitog identiteta, književnica posebno naglašava odnos s ocem, poznatim likovnim umjetnikom Vladimirom Kirinom:

„Otac je bio središte moga svijeta. Obožavala sam ga. U mojim očima nitko nije bio kao moj tata” (Gluščević, 1995, 10).

Lik oca ujedno je dodatna potvrda autobiografskih elemenata teksta. U izvantekstualnom okviru stvarnosti Vladimir Kirin je, između ostalog, značajan zbog svojih

ilustracija *Priča iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić⁶, koje su neizravno prisutne i u tekstu Maje Gluščević:

„Osim toga, što god bih zamislila, otac je umio nacrtati: vile, vještice, začarane dvorce, šume Striborove, i nadasve vjerno sve one male smiješne patuljke, šaljivčine i veseljake, koji mi se pričinjahu baš kao da su ispali iz moje mašte” (Gluščević, 1995, 10-11).

Maja Gluščević ne prikazuje dosljedno i detaljno odnose s braćom i sestrama, što je moguće interpretirati kao posljedicu dobne razlike. Prikazuje ih perspektivom djeteta, otvarajući svoju intimu čitatelju:

„Sjećam se da me na trenutak prožeo strah. Mama nije skidala pogled sa sestrice. Učinilo mi se kao da ja za nju više ne postojim, no, samo na trenutak (...) No trebalo je proći još dosta vremena pa da moja Neva odraste i da mi postane najdraže društvo. Tada je znala reći samo: ‘gu, gu, gu.’” (Gluščević, 1995, 24).

Većim stupnjem realističnoga prikaza motiva obitelji, književnica ne umanjuje idealizaciju sjećanja na djetinjstvo, pružajući ipak čitatelju mogućnost poistovjeđivanja s diskursom. Primjerice, zbog stidljivosti protagonistice, koja utječe na izostanak socijalnih interakcija s vršnjacima, prikaz motiva škole temeljen je gotovo isključivo na školskomu gradivu i odnosu s učiteljem. Lik učitelja, koji često određuje odgojnu funkciju djela u dječjoj književnosti (Hranjec, 2006), prikazan je na razini idealizacije. On je neporočan uzor, nalik brojnim učiteljima u osobnim sjećanjima pojedinaca što pridonosi univerzalnosti prikazanoga djetinjstva iako ono proizlazi iz privatnosti: „Dobri moj učitelj strpljivo je čekao da se priviknem na novu sredinu i nije me u tome htio ometati. Dapače, htio mi je to nekako olakšati, uliti mi sigurnost, samopouzdanje (...)” (Gluščević, 1995, 22).

Motivi igre osebujni su po tome što se odnose na druge, a ne na autobiografski subjekt. Iako književnica u tekstu prikazuje univerzalne motive igre poput igara lovice, preskakanja užeta, ping-ponga ili stare košare, protagonistica tek rijetko aktivno sudjeluje u njima. Posljedično njezinu druženju s odraslima, prikazani privatni motivi igre mogu se okarakterizirati jedinstvenima kao što je to, primjerice, igra lopaticama i kanticama na groblju Mirogoj, tijekom koje baka obilazi grob pokojnoga supruga. Jedinstvenost motiva igre pridonosi privatizaciji prikaza djetinjstva, koju književnica i sama naglašava riječima: „(...) naše zajedničke šetnje koje su bile u svemu drugačije od uobičajenih dječjih šetnji” (Gluščević, 1995, 6).

6 *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić objavljene su s ilustracijama Vladimira Kirina u engleskom i hrvatskom izdanju (London 1924, Zagreb 1926). Usp.: *Kirin, Vladimir*. Hrvatski biografski leksikon (1983-2023), mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024. Preuzeto s <https://hbl.lzmk.hr/clanak/208> (30. 3. 2024.)

Prijatelji djevojčice Maje prvenstveno su članovi obitelji pri čemu je posebno istaknuta uloga bake: „Baka bi stala ispred zrcala, pokrila glavu svojim crnim slamnatim šeširom, uzela torbicu i pogledala me nekako suučesnički” (Gluščević, 1995, 5).

S obzirom na književničinu ranije stvaralaštvo, ne iznenađuje prisutnost animalističkih motiva u autobiografskoj prozi *Odrastanje*. Djetinjstvo autobiografskoga subjekta sačinjavaju aktivnosti poput hranjenja golubova, udomljavanja vjeverica, hranjenja djetlića ili igara sa psom. Maja Gluščević naglašava ulogu tih motiva u formiranju osobnog identiteta iskazom koji daje po završetku pripovijedanja o smrti psa:

„Održala je obećanje koje je sama sebi dala. Nikad više nije željela imati psa. Bojala se rastanka. Ja jesam. I sada, dok sjedim u naslonjaču kraj kamina i dok naviru sjećanja, cijeli vrtlog slika što me prenose u davne dane, tu, do mene na sagu drijema sklupčan pas. Moj Tomić! Dobio je ime Tomi. Tomi treći, po onom prvom Tomiju, zvanom Poglavica Crveni Rep” (Gluščević, 1995, 109).

5.2 Višnja Stahuljak: *Sjećanja* (1997)

Višnja Stahuljak piše o svojem djetinjstvu u autobiografskoj prozi *Sjećanja* (1997), pritom ne namjenjujući ovo književno djelo isključivo djeci kao čitateljima (Kos Lajtman i Tomašević, 2010). Prema riječima Helene Sablić Tomić (2002), riječ je o najtipičnijem modelu suvremene autobiografije u užemu smislu.

S obzirom na modus oblikovanja diskursa, uobičajene motive djetinjstva Višnja Stahuljak prikazuje osiguravajući viši stupanj intime autobiografskoga subjekta. Motivi djetinjstva prikazani su isključivo iz perspektive autobiografskoga subjekta:

„Na putu prema Mirogoju imao je trgovinu neki gospodin Kobeščak i tamo sam pokatkad smjela kupiti bonbona za dinar. Činilo mi se da mi ‘gospod Kobeščak’ za taj dinar daje premalo crvenih bonbona nalik na maline!” (Stahuljak, 1997, 13).

Tek se povremeno uočava prisutnost univerzalnih motiva djetinjstva, ali i dalje u službi introspekcije:

„U ulici povjesničara Matije Mesića divno je teklo moje djetinjstvo sa svim zabranama i sitnim kršenjima tih zabrana. Osvajala sam prostore za igru i ozbiljnost, za maštanje i odrastanje” (Stahuljak, 1997, 32).

Djetinjstvo prikazano u autobiografskoj prozi *Sjećanja* obilježeno je dominantnom prisutnošću odraslih i tek sporadičnom prisutnošću djece što se može pripisati zavičajnom ambijentu djetinjstva:

„Tko da pusti djevojčicu samu u polunaseljeno gradsko područje, kojim često prolaze neki čudni svati, potučaju se sumnjivci i psi lualice, a znao se pojaviti i Ciganin s medvjedom na lancu” (Stahuljak, 1997, 32).

Ujedno, *Sjećanja* Višnje Stahuljak oblikovana su manjom tendencijom približavanja naracije fikciji te, posljedično, djelo ne donosi prikaz uzbudljivih pustolovina karakterističnih dječjoj književnosti:

„Najljepše na svijetu bilo je igrati se. Ponekad je igru zamijenio razgovor, jer se igrati nije moglo uvijek i sa svakim. Jednostavno se nije mogla uspostaviti međusobna bliskost ili zajedničko zanimanje za neki predmet igre, za bilo koji predmet koji se pretvarao u igru” (Stahuljak, 1997, 100).

Motivi dječjih prijateljstava ne prikazuju vršnjačku bliskost, već je riječ o zamišljenim prijateljima djevojčice Višnje, koji se javljaju u funkciji introspekcije autobiografskoga subjekta (Hranjec, 2006). Njihovim spominjanjem književnica opisuje intimu djevojčice prikazujući univerzalnu snagu dječje mašte:

„Ali nije mi u zatvorenom prostoru kuće i dvorišta nikada bilo dosadno, iako sam mnogo bila sama. Moja je samoća postajala svijet ispunjen igrom i zamišljenim bićima. (...) odmah su me okružili moji zamišljeni prijatelji. S njima sam se kadgod družila cijeli dan. O svemu smo razgovarali. I igrali se. I danas se dobro sjećam kako sam ih nazivala. Braco. Bezimeni. Nije li to bila čežnja za bratom koji se rodio mnogo kasnije?” (Stahuljak, 1997, 32).

Višnja Stahuljak opisuje i jedinstvenu, djetetu posebnu igračku. Protagonistica *Sjećanja* posjeduje lutku čija je funkcija ispunjenje većine njezinih potreba:

„Ipak sam posvuda nosila, ili vozila u malim kolicima, meku i dotrajalu Višnju, koja je bila kao stvorena da se, bez straha da joj naudim, podloži mojim željama” (Stahuljak, 1997, 33).

Prikaz motiva obitelji Višnje Stahuljak sadrži sličnosti s prikazom odnosa Maje Gluščević s ocem Vladimirom Kirinom, koji je umio nacrtati sve što je kao djevojčica bila zamislila⁷:

„I sjećam se još: sjedim u krilu bake Paule. Pred nama je papir i baka začuđujuće vješto i vjerno crta što god zaželim. Oko nas su stričevi i tete, svi mladi i nasmejani, gotovo zaigrani, i govore zajedno sa mnom: ‘Nacrtaj gusku, konja, kuću (...)’, a baka crta sve što želimo, nama se čini, savršeno” (Stahuljak, 1997, 23).

Utjecaj obitelji na formiranje identiteta naglašen je više puta, ponekad implicitno: „Činilo se da baka čita više od ostalih u obitelji, ali to mora da je bio privid. Voljela je pripovijedati istinite priče. Njoj zahvaljujem za bezbroj podataka iz njezine mladosti i djetinjstva. Za bezbroj istinitih priča. One mi griju maštu još uvijek” (Stahuljak, 1997, 49).

Motivi obitelji u *Sjećanjima* nisu u službi odgojne funkcije djela, niti je obitelj ključan motiv zbog njezina utjecaja na moralni razvoj. Višnja Stahuljak uključuje

⁷ Vidjeti citat – ulomak iz autobiografske proze Maje Gluščević *Odrastanje* (1995) na 8. stranici ovog rada.

motive obitelji u svoju autobiografsku prozu kako bi čitatelju predočila važan osjećaj sigurnosti koji djetinjstvo čini idiličnim. Stečen u djetinjstvu, osjećaj sigurnosti pruža snagu u teškim trenutcima koji se odvijaju izvan kronotopa djetinjstva (Kos Lajtman i Tomašević, 2010), čime književnica ukazuje na neprekidnost i povezanost segmenata identiteta pojedinca. Obitelj Višnje Stahuljak je zajednica u kojoj se dijete razvija u okviru zajedničkih pravila. Iako su pravila u prikazanoj obitelji strogo definirana, književnica ističe:

„Bilo mi je dopušteno da se ujutro prije ustajanja ušuljam u maminu ili tatinu postelju ili u sredinu između njihovih počivališta, na bračnim posteljama” (Stahuljak, 1997, 57).

Unatoč sličnostima s prikazom obitelji u autobiografskoj prozi *Odrastanje* Maje Gluščević, *Sjećanja* Višnje Stahuljak razlikuju se jer obitelj prikazuju fragmentarno zbog čega se taj motiv dograđuje tekstem (Kos Lajtman i Tomašević, 2010). Uz standardne motive djetinjstva prisutne u dječjoj književnosti, Višnja Stahuljak prikazuje i perspektivu djevojčice o temama neuobičajenim za dječju književnost, poput straha i ljepote čime dodatno osnažuje dubinu prikazane intime.

Navedenim motivima izgrađen je snažan unutarnji svijet autobiografskoga subjekta. Taj svijet određuje dinamiku zbivanja koja je, uz stil izražaja i naracije te snažnu dominaciju odrasloga pripovjedača, najčešći razlog isticanja kako autobiografska proza *Sjećanja* Višnje Stahuljak nije namijenjena (nužno samo) dječjim čitateljima (Kos Lajtman i Tomašević, 2010).

6. Djetinjstvo i širi društveni kontekst

Prema riječima Andrijane Kos Lajtman (2011), svaki tekst autobiografskoga karaktera zahvaća društveni kontekst barem minimalno, pri čemu se taj termin odnosi na sve što je izvan obiteljskoga i lokalnoga okruženja, a najčešće na socijalno-političke i društvene koncepte. Autorica drži da je povremeno tematiziranje ozbiljnih tema ovoga karaktera svojstvenije starijim tekstovima pripovjednoga modela. Teme preuzete iz širega društvenog konteksta prisutnije su u literariziranim autobiografijama u smislu fikcionalizacije jer je njihov diskurs širi od osobne razine autobiografskoga subjekta, za razliku od potpuno autobiografski utemeljenih tekstova (Kos Lajtman, 2011).

Širi društveni kontekst predočen je iznimno rijetko u autobiografskoj prozi *Odrastanje* Maje Gluščević. Kad su motivi širega društvenog konteksta prisutni u autobiografskoj prozi, svrha im je podrška introspekciji autobiografskoga subjekta. Maja Gluščević te motive koristi u svrhu pojašnjenja važnosti pojedinoga događaja za autobiografski subjekt ili kako bi njima dodatno opisala unutarnje stanje lika:

„Nakon rata prilike su se promijenile. (...) Otac je bio bez posla. Po cijele dane sjedio je za svojim radnim stolom i slikao, slikao bježeći u svijet svojih junaka iz priča. (...) Meni se činilo da uopće ne živimo loše. Dapače. Drago mi je bilo što je otac po cio dan kod kuće” (Gluščević, 1995, 95).

Razvidno je da su motivi iz širega društvenog konteksta istaknuti tek u onoj mjeri u kojoj se odnose na privatni život autobiografskoga subjekta:

„No rat nije ulazio u moj život. Malo sam shvaćala od onoga što se tada oko mene zbivalo. Vidjela sam da mladići u uniformama koračaju po Zagrebu, znala da treba ići u podrum kada zavijaju sirene; da od tog oštrog prodornog zvuka mamino lice postaje blijedo kao kreda; da joj tata onda kaže: ‘Ti si, milo, strašna kukavica!’, i to je uglavnom sve čega se sjećam. Da, sjećam se još i toga da je neko vrijeme u Zagrebu postojao ‘redarstveni sat’, to jest, da se uvečer poslije devet sati više nije smjelo šetati ulicama. To napominjem zato što se taj ‘redarstveni sat’ vrlo zloslutno odrazio i na mene” (Gluščević, 1995, 67).

Važno je podsjetiti da je autobiografski sporazum postignut izjednačavanjem lika, pripovjedača i književnice. Autobiografska proza *Odrastanje* Maje Gluščević nastaje 1995. godine, nakon pada socijalizma i komunizma u Hrvatskoj, a pripovjedač ističe vršeći retrospekciju:

„Vrijeme je bilo poratno. Komunisti su tek preuzeli vlast. Opasno je bilo govoriti sve što se misli. Jednom pod satom povijesti nastavnica stala tumačiti kako će sada svi biti jednaki. Jer da u komunizmu nema ni bogatih ni siromašnih nego je sve zajedničko. Svima isto! Još nije ni do kraja to izgovorila kad se iz treće klupe začuo Osin podrugljiv glas: ‘O, pa komunizam je onda raj za lijenčine!’ Bilo je takvih i sličnih upadica koliko hoćeš. Moja Osa nije trpjela laž” (Gluščević, 1995, 113). Takav iskaz, prema Heleni Sablić Tomić (2002), pogoduje stvaranju kontakta književnika i čitatelja u razdoblju kada društvena i politička klima podržavaju izneseno stajalište.

Motivi širega društvenog konteksta dominiraju prikazom djetinjstva u autobiografskoj prozi *Sjećanja* Višnje Stahuljak. Prema riječima Andrijane Kos Lajtman i Nives Tomašević (2010) širi društveni kontekst daje potvrdu zbiljskog ishodišta djela. Velik broj likova djela temeljen je na stvarnim osobama iz širega društvenoga kruga književnice. Zbog načina na koji Višnja Stahuljak pripovijeda o osobama koje su obilježile njezino djetinjstvo, donoseći njihove biografske podatke, ističe se podudarnost djela s memoarima kao tipom autobiografskoga diskursa (Kos Lajtman i Tomašević, 2010). Unatoč tome, predočene osobe koje imaju značaj u društvenomu kontekstu, temeljno su prikazane iz privatne perspektive i u službi razumijevanja identiteta. Primjerice, nakon što pripovjedač donosi iskaz o susretu djevojčice Višnje sa svjetski poznatom hrvatskom opernom umjetnicom Milkom Trninom u crkvi u Sjemeništu, piše:

„Je li joj moje pjevanje zasmetalo u pobožnoj koncentraciji? Je li se to meni samo pričinilo da joj strogi pogled oštro mjeri moje širom rastvorene usne i smeđe pletenice, a njezine se usne krive u osmijeh? Jesam li sanjala ili je ona tiho rekla: ‘Samo naprijed, mala?!’ Vjerojatno sam sanjala, vjerojatno sam čula ono što sam željela čuti. Ali pogled i izraz usana nikada neću zaboraviti” (Stahuljak, 1997, 27).

Helena Sablić Tomić (2002) interpretira predstavljanje političkoga konteksta u autobiografskoj prozi *Sjećanja* Višnje Stahuljak kao posljedicu odnosa vremena i društva u kojemu književnica stvara prema tematiziranom vremenu. Konkretno, kao i u prikazima komunizma Maje Gluščević, važna je činjenica da je u *Sjećanjima* Višnje Stahuljak pripovjedačica odrasla osoba koja rekonstruira vlastitu prošlost i to čini u devedesetim godinama dvadesetoga stoljeća. Takvim narativnim postupkom motivi iz vremena jugoslavenske vlasti, nacionalne prošlosti te motivi povezani s kršćanskim običajima rezultiraju dojmom snažnoga nacionalnog identiteta književnice, koji pogoduje stvaranju veze čitatelja i Višnje Stahuljak (Sablić Tomić, 2002). Usp.:

„Iz maloga, lijepoga grada, gotovo na granici negdašnjih turskih osvajateljskih nasrtaja, postaje glavni grad svih Hrvata. Današnji Zagreb” (Stahuljak, 1997, 31).

Osim društvenoga konteksta prošlosti, pripovjedačica se referira i na sadašnjost, pritom izbjegavajući tematiziranje politike:

„U mjesecu srpnju 1993. pomislila sam da mi se priviđa, da je preda mnom uskrsnula neka ‘fata morgana’ sjećanja i u vrućem ljetnom danu prizivala negdašnju sliku (...). Smiješak me preplavi. Ljubav se ponavljala. Zahvalnost i vjernost se bezazleno izlagala čeliku u ovom dobu okrutnosti i rata” (Stahuljak, 1997, 20–21).

Pored političkoga konteksta, *Sjećanja* Višnje Stahuljak donose i socio-ekonomske motive, isključivo u funkciji promišljanja ranoga identiteta:

„Skromnost je vrlina, učili su nas kod kuće i u ono davno vrijeme, u osnovnoj školi, gdje sam sa zaprepaštenjem otkrila da neke učenice dolaze u razred na nastavu bose. Kakva su luda raskoš i sreća bile onda moje nove ljetne cipele (u starima se, premda su već palci udarali u kapice, išlo u školu)” (Stahuljak, 1997, 64).

7. Zavičajni motivi

Maja Gluščević posebnom pažnjom pristupa zavičajnim motivima zagrebačkoga okruženja odlučujući se za motive koji su važni kako za protagonisticu, tako i za sva zagrebačka djetinjstva. Zbog toga su zavičajni motivi u *Odrastanju* lokacije koje grad Zagreb čine prepoznatljivim, kao što su: Rokov perivoj, Kazališni trg, Tuškanac ili Botanički vrt. Maja Gluščević opisuje kretanja iz pješačke perspektive protagonistice:

„Umjesto lijevo u Deželićevu krenule smo desno i našle se na Tomislavovom trgu” (Gluščević, 1995, 8).

Povremeno, čitatelj može stvarati mentalnu kartu grada prateći vožnju protagonistice tramvajem. Isto je vidljivo u situaciji u kojoj Maja i baka ulaze u vozilo na uglu Frankopanske ulice te se voze izravnom linijom do Mirogoja. *Odrastanje* karakterizira kontrast prikaza zavičajnih motiva Zagreba i prikaza drugih sredina. Za razliku od pomnih prikaza zavičajnih motiva Zagreba, Maja Gluščević donosi tek pojedine motive osobnih prostora kada tematizira druge sredine značajne za protagonisticu i njezinu obitelj, kao što su Hvar i Samobor.

Uz obiteljske, zavičajni motivi u *Sjećanjima* Višnje Stahuljak najvažniji su za proces formiranja identiteta autobiografskoga subjekta jer su temelj spoznajne i njegove emotivne cjeline (Kos Lajtman i Tomašević, 2010). Prikazi koje Višnja Stahuljak gradi na zavičajnim motivima često uključuju vremenski kontekst, ostvarujući kontrast prošlosti i sadašnjosti:

„U doba mojega djetinjstva, kada su automobili u Zagrebu bili rijetkost, a konjska zaprega osim nekonjskog tramvaja bila najvažnije prometalo, s konjima se često okrutno postupalo. O tome je svjedočila ploča Društva za zaštitu životinja, pričvršćena na kući br. 3 na početku Vinkovićeve ulice oko odvojaka za Dvorničićevu. Tu je uspon naročito strm” (Stahuljak, 1997, 15).

Književnica povremeno suprotstavlja sadašnjost i povijest što pridonosi dokumentarističkomu tonu djela, u funkciji potvrde zbilje:

„Na zagrebačkoj Šalati provela sam djetinjstvo i sav svoj dosadanji život. Ime ‘Šalata’ nalazi se u prošlim stoljećima na mnogim gradskim nacrtima i zemljopisnim kartama, ucrtano i upisano uz rubne dijelove Kaptola, Nove Vesi, Ribnjaka i Medveščaka. Iz doline Ribnjaka i Medveščaka vode ceste i putovi prema istoku i sjeveroistoku grada preko šalatskoga brda, a idući hrptom Šalate prema sjeveru dolazi se do Mirogoja, poznatoga zagrebačkog groblja. Mirogoj, Mirogaj, Mirni Gaj. Tu je nekad bila ladanjska kuća Ljudevita Gaja” (Stahuljak, 1997, 18).

Kao i Maja Gluščević, Višnja Stahuljak Zagreb prikazuje iz perspektive pješaka. To čini duhovitim promišljanjima kojima iskazuje duboke osjećaje prema zavičaju:

„Lira je bila spuštena malo prema natrag, suprotno smjeru vožnje. Uvijek se skupljala dječurlija da vidi kako će prskati i svijetliti opasne iskre kad lira bude mijenjala položaj na tramvajskom krovu, a ponekad je iz nje iskrilo i dok je tramvaj bio u pokretu. Gromovi i munje bili su u ono vrijeme u bližem dosluhu s ljudima nego danas” (Stahuljak, 1997, 16).

Riječju, Višnja Stahuljak znatnije teži oslikavanju privatnih prostora djetinjstva, no izgradnji univerzalnoga prostora djetinjstva.

7.1 Jezik i govor kao potvrda autentičnosti zavičaja djetinjstva

Maja Gluščević u manjoj mjeri koristi jezik u službi potvrde autentičnosti zavičaja. Autobiografska proza *Odrastanje* (1995) pisana je standardnim književnim jezikom, a neknjiževni izrazi poput: „nasanjali su me”, prisutni su tek povremeno. Regionalni govor prisutan je isključivo u iskazima odraslih likova samoborskoga područja:

„Sem mislil da je milostiva došla pak sem je štel pitat ak hoće kupit puricu” (Gluščević, 1995, 53).

Kajkavsko narječje prisutno je i u govoru sluškinje Micike: „A da ih nisu stara milostiva kud pospremili?” (Gluščević, 1995, 53) čime se postiže dublja karakterizacija likova i otvara širi društveni kontekst. Regionalne specifičnosti iskaza tek su povremene u govoru ostalih likova. Primjerice, lik bake koristi izraz: *očemo* u značenju: *idemo* (li).

Jezik i govor kojima Višnja Stahuljak postiže autentičnost zagrebačkoga područja podudarni su onima u autobiografskoj prozi Maje Gluščević. S obzirom na to da je riječ o istom vremenskom razdoblju i sredini radnje, navedena činjenica ne iznenađuje. *Sjećanja* Višnje Stahuljak pisana su standardnim književnim jezikom, a pripovjedačica povremeno koristi neknjiževne izraze u duhu zavičajnoga govora, kao što je to, primjerice, izraz: *dotepenac*. Riječi stranoga podrijetla, uobičajene za zagrebačko područje, rijetke su te su prisutne u dijalozima (npr. riječ: *gubica* umjesto riječi: *usta*). Korištenje dijalekta, prisutno u prikazima starijih likova ili likova iz ruralnih područja, podupire njihovu karakterizaciju:

„Idem svirati na koruš v katedralu. Malo sam se prije toga odišel prošetati. Sedel sam za klavirom pet vur, a onda sam nekakvim curama moral još i matematiku pokazati” (Stahuljak, 1997, 54).

8. Zaključak

Zakupljenost temama ranoga identiteta i subjektivnost pripovijedanja zajedničke su karakteristike prikazanih autobiografskih pripovjednih proza *Odrastanje* (1995), Maje Gluščević, i *Sjećanja* (1997), Višnje Stahuljak. Maja Gluščević i Višnja Stahuljak, tematizirajući rani identitet u vremenima kvantitativnoga procvata autobiografizma u hrvatskoj književnosti, oblikuju svoje djetinjstvo u autobiografiji u užemu smislu slijedeći put snažnijega ispreplitanja intimnoga i javnoga prikaza djetinjstva. Analizirana književna djela oblikovana su kao literarizirane autobiografije. Književnice posežu za dokumentiranjem u službi potkrjepljivanja privatnoga prostora autobiografskoga subjekta čineći to fotografijama i neknjiževnim tekstovima. Razloge prikaza djetinjstva literariziranim autobiografijama moguće je pronaći u zahtjevima dječje

književnosti s obzirom na dob čitatelja. Pri tome, uloga periodizacije očituje se i u odabiru strategija zadovoljavanja odgojne funkcije dječje književnosti.

Premda oba književna djela prikazuju motive privatnoga djetinjstva, kontakt s čitateljem grade univerzalnim motivima djetinjstva što, uz narativno-stilske literarizacije diskursa djetinjstva, pogoduje namjeni teksta dječjemu čitatelju. Posljedično karakteristikama autobiografskoga diskursa, motivi širega društvenog konteksta polaze od privatnoga prostora autobiografskoga subjekta te je njihova funkcija u analiziranim djelima prikaz zbilje i identiteta lika, pripovjedača i, odnosno ili, autora. Ujedno, motivi širega društvenog konteksta povezuju osobna i kolektivna sjećanja u jedan specifičan konstrukt djetinjstva.

Uzimajući u obzir funkciju osiguravanja privatnosti djetinjstva autobiografskoga subjekta kao i razvoj identiteta u odnosu sa zajednicom, zavičajni motivi javljaju se kao potvrda autobiografizma teksta. Time i zavičajni motivi pridonose kreiranju atmosfere univerzalnoga djetinjstva te pogoduju stvaranju veze između čitatelja i teksta.

Izjava o sukobu interesa

Autori nisu naveli potencijalni sukob interesa u svezi s istraživanjem, autorstvom i/ili objavljivanjem ovog članka.

Literatura

- Crnković, M. i Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
- Hameršak, M. i Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international.
- Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Hranjec, S. (2008). *Suvremeni hod dječje hrvatske književnosti*. Kolo, 3. <https://www.matica.hr/kolo/309/suvremeni-hod-djecje-hrvatske-knjizevnosti-20531/> (1. 3. 2022.)
- Hranjec, S. (2009). *Ogledi o dječjoj književnosti*. Zagreb: Alfa.
- Kos Lajtman, A. (2011). *Autobiografski diskurs djetinjstva*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Kos Lajtman, A. i Tomašević, N. (2010). *Autobiografski diskurs u prozi Višnje Stahuljak*. U A. Pintarić (Ur.), *Zlatni danci 12 – Život i djelo(vanje) Višnje Stahuljak: Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa* (str. 31-54). Osijek: Filozofski fakultet Osijek, Filozofski fakultet Pečuh.
- Sablić Tomić, H. (2002). *Intimno i javno*. Zagreb: Naknada Ljevak.
- Velčić, M. (1991). *Otisak priče: Intertekstualno proučavanje biografije*. Zagreb: August Cesarec.
- Zima, D. (2001). *Hrvatska dječja književnost o ratu*. *Polemos*, 4 (8), 81-122.
- Zlatar, A. (1998). *Autobiografija u Hrvatskoj: Nacrtna povijest žanra i tipologija narativnih oblika*. Zagreb: Matica hrvatska.

Mrežni izvori:

Gluščević, Maja. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2013. – 2024.) Preuzeto s <https://www.enciklopedija.hr/clanak/gluscevic-maja> (30. 3. 2024.)

Kirin, Vladimir. Hrvatski biografski leksikon (1983–2024), mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Preuzeto s <https://hbl.lzmk.hr/clanak/208> (30. 3. 2024.)

Stahuljak, Višnja. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2013. – 2024.) Preuzeto s <https://www.enciklopedija.hr/clanak/stahuljak-visnja> (30. 3. 2024.)

Književna djela:

Gluščević, M. (1995). *Odrastanje*. Zagreb: Znanje.

Stahuljak, V. (1997). *Sjećanja*. Zagreb: Slon.